

Analyse af Morten Nielsens digt ”Døden”
Af Kasper Støvring, 1.5.2020, www.kulturkritik.dk

”Døden” og Morten Nielsens død

Hvad vil det i grunden sige, at man ved, at man skal dø? Det er det spørgsmål, den grænseerfaring, som Morten Nielsens digt ”Døden” svarer på. De fleste kender nok oplevelsen, da man første gang fandt ud af, at man skal dø. Ikke bare fik en viden om døden som sådan, men indså at man *virkelig* skal dø. De fleste ved vel også, hvor svært det kan være at fastholde den oplevelse eller erfaring.

At erfare at man skal dø, ikke bare en tilfældig død, døden som sådan, men at man selv skal dø sin *egen* død – og samtidig fastholde den erfaring med dens oprindelige intensitet og vished – dét kræver stor modenhed. Pudsigt nok er et af de bedste digte i dansk litteratur, der er skrevet med den modne vished om døden, skrevet af en ganske ung mand, hvis skæbne vi kun kender alt for godt: Morten Nielsen blev som aktiv modstandsmand under den tyske besættelse dræbt af et vådeskud som kun 22-årig.

I dag er det 70 år siden, at Morten Nielsen døde. Godt nok angiver nogle kilder, at det først er i morgen, men på denne smukke sensommerdag, hvor himlen er tung af væde, og hjertet er lykkeligt nær ved at græde, benytter vi anledningen til at skrive om Morten Nielsen og hans digt ”Døden”, der er fra samlingen *Krigere uden Vaaben* (1943).

Døden er hos Morten Nielsen altid nærværende, men i de bedste digte er jeget fortrolig med døden, hvilket igen fremkalder en stærk opmærksomhed på livet her og nu, en hengivelse til øjeblikket: Når fremtiden er uvis, opleves netop øjeblikket særlig intenst. Flere af Morten Nielsens digte bærer præg af ungdommens stemningsverden med dens blanding af lykke, sorg og alvor. Digtet ”Øjeblik” fra *Efterladte digte* kan stå som repræsentativt for alt dette.

Vilde Roser i Dagregn! Og Toget er standset
med Ruder, der løber fulde af blændende Regnskær
og Buskenes vilde Lys i det vaade og grønne.

Lykkeligt stort og ligetil blir Livet -
Draabe, der rammer Draabe, Regn over Regn.
Sekunderne lukker sig op for en lang Erindring:
Veje i Hederne, Pigestemmer og Havet.

Jeg smager dem paa min Mund, de forsvundne Somre ...
Kølige, regnfulde Lykke, et Kys af Aar -

Vi rejser i Krigens urolige, fjerde Sommer.
Med eet er der stille .. Vilde Roser i Dagregn,
Ruder, der løber fulde af blændende Regnskær

og Buskenes vilde Lys i det vaade og grønne.

I det følgende skal det imidlertid dreje sig om "Døden":

Døden, den har jeg truffet da jeg var Dreng.
Men kun som en Stilhed hos nogen som jeg holdt af.
Aldrig som noget omkring mig, en Kulde, en Skygge,
ingen kan nævne ved Navn eller vige fra.

Aldrig som Kulde ved en fremmed Ting.
Som Dyb paa Dyb i stivnede Muskelbaand.
Som om jeg faldt og faldt i en rumløs Kulde
ved at holde en fremmeds kolde Haand i min Haand.

Nu kender jeg den igen, her og allevegne.
Den staar i det tavse Lys over Skovenes Bund.
Den gaar som en svimlende Fjernhed i Sommerhimlen
og ligger som Klager over den sovendes Mund.

Den venter, for altid lidt ved Siden af Tingen,
en Skygge, usynlig, langs Aarer og Sten og Trær.
Den gør det mere rigt med de nye Sekunder
og mere ondt. Og den er mig altid nær.

Men vi fører ingen Samtaler med hinanden,
hverken ved Dagslys eller naar Stjernerne går i Fløk.
Vi ved det kun begge to, at den anden er der.
Mere er ikke nødvendigt. Vi mødes nok.

Allerede i første strofe fremstilles de to opfattelser af døden, som digtet kredser om. Den ene er drengens positive dødsopfattelse, der i strofe tre genkendes i den unge mands opfattelse. Den anden er den negative dødsopfattelse, som karakteriseres i første og anden strofe.

Den positive død er i "Døden" forbundet med stilhed (str. 1), fortrolighed, allestedsnærværelse, tavshed, fred, skønhed, sommer (str. 3), venten, rigdom, smerte, nærhed (str. 4), stumhed og vished (str. 5).

Den negative dødsopfattelse er derimod forbundet med skygge, navnløshed, det ydre, tvang (str. 1), fremmedhed, udslettelse, fald, ubevægelighed og rumløshed (str. 2). Men især med kulde, der understreges en gang i første og hele tre gange i anden strofe.

I strofe et benævnes den negative død som en skygge, og prædikatet optræder senere i strofe fire som en egenskab ved den positive død, men nu som "usynlig". Det vil sige, at døden ikke længere opfattes som en trussel, den har ikke omfattet tingene som i strofe et, hvor den er fremmed, fjendtlig og truer med udslettelse. Det er også karakteristisk, at den negative død her associeres med at

”holde en fremmeds kolde hånd i min hånd” i modsætning til drengens oplevelse af at møde døden, den positive, ”hos nogen som jeg holdt af” (strofe 1).

Dødsbevidstheden skænker på godt og ondt jeget en særlig erfaring. I strofe fire formulerer digteren sig ikke kun i billeder, men i ord, hvor vi får nøglen til digtet med den centrale sætning om døden: ”Den gør det mere rigt med de nye Sekunder / og mere ondt.”

Den positive død er en smerte (den viser sig også i mareridtet ”som klager over den sovendes mund”), men bevidstheden om døden gør også livet mere rigt i den forstand, at det opleves med en særlig intensitet. Det er ikke den paniske fortvivlelse, angsten og splittelsen, døden åbner for, men den intensitet, der har at gøre med *fylde*.

For det er karakteristisk, at døden skænker det kolde tomrum – som jeget styrter ned igennem – fylde, hvilket fremgår af den tredje strofes prægtige naturbilleder: det fredfyldte og varme billede af det tavse lys i skovenes bund. Ja, selve det at det er muligt at genkende fortrolighedsdøden i forskellige orienteringspunkter (”her og allevegne”) skyldes, at det konturløse rum har fået klare pejlemærker.

At livet så at sige farves af dødserkendelsen, understreges i den sidste, femte strofe. Jeget kan ikke komme på talefod med den tavse død, men det er tilstrækkeligt at opnå *vished* om døden. Dødsvished giver en eksistentiel tryghed båret af tålmodighed: ”Vi mødes nok”.

Grunden til denne ro og vished er den særlige identifikation mellem jeget og døden, der foregår. Betingelsen for, at den identitet kan komme i stand, er, at døden ikke opleves som noget ydre og fremmed, men som noget, man kan træde i forhold til og benævne i første person pluralis: som ”vi” i den sidste strofe.

Med andre ord sker der en personificering af døden i strofe tre og fire (døden ”står”, ”går”, ligger” og ”venter”). Det er gammel visdom, at man kan frigøre sig fra eller i hvert fald forsone sig med det truende ved at identificere sig med det: Man overvinder dødsangsten ved at konfrontere den.

Og det er præcis, hvad Morten Nielsen gør i dette digt. Derfor når jeget også frem til en frihedsfølelse, i de sidste linjer paradoksal nok i erkendelsen af nødvendigheden: ”Vi ved det kun begge to, at den anden er der. / Mere er ikke nødvendigt.” Det kan sammenlignes med tvangen i fremmeddøden i strofe et, hvor døden negativt er det, man ikke kan ”vige fra”.

Man kan også aflæse digtets stemningsverden – der er fremkaldt af den absolutte dødsvished – i en karakteristisk af det lyriske jeg. Det er roligt, fattet, ser klart og tålmodigt på eksistensvilkåret, det er selvbevidst, og der ligger alvor og bekendelse i digtet, der typisk for Morten Nielsen skaffer sig udtryk i en erfaringsnær diktion. Digteren betjener sig ikke af et abstrakt sprog, men af et letforståeligt og transparent sprog, og billederne er tilsvarende genkendelige, ikke mindst naturbillederne.

Man kan tillige iagttage en grundlæggende overensstemmelse mellem indhold og form. Den indre ro, som præger digtet fra start til slut, giver sig udslag i digtets metrik: Der er ro i såvel erkendelse som i rytme og opbygning; digtet er skrevet med enkle sætninger og kompositionen er præget af ligevægt med lige lange linjer uden brud. Man ser ingen splittelse, fragmentering og desperation i formen som i f.eks. Thorkild Bjørnvigs lige så berømte digt ”Anubis” (1955).

Det eneste stilistiske brud i "Døden" er til gengæld enormt betydningsbærende. Det falder i den sidste verslinje: "Mere er ikke nødvendigt. Vi mødes nok", som jo understreger visheden om døden. Tryghed, varme, nøgternhed: Vi mødes nok, som i: Vi skal nok mødes.